

mate verhoogd. Reeds vertegenwoordigde de gestelde maat eene vrij aanzienlijke fortuin. Het kleine grondbezit won niet aan beter waarborg. En toch stiet de wet van stonde aan op heftige tegenkanting.

De voornaamste oorzaak der maatschappelijke wanverhoudingen lag in de uitgebreide proportiën, welke allengs de slavernij aannam ¹⁾.

Ook was er eeuwen lang te Rome voor den onbemiddelde geen ander behoorlijk middel van bestaan dan alleen de oorlog, waarbij de buit aan het leger ten deel viel. Voor alle andere eerbaar geachte bedrijven werd een niet onbelangrijk vermogen gevorderd. Voorts stond menigerlei beroep wel in eere, maar zonder ook levensonderhoud te verschaffen. Handenarbeid, ja, de kleinhandel zelfs, waren niet in achting, en werden daardoor minder gezocht. Evenals bij het grondbezit werkte ook hier, gelijk mede Arnold opmerkt ²⁾, de instelling der slavernij hoogst nadeelig. Aan alle bezigheid toch, waarvoor gemeenlijk of altoos slaven gebezigd werden, kleefde in de schatting des volks een smet. Zelfs de kunst werd eene *ars illiberalis*, den vrije onwaardig, alleen omdat zij ook door slaven beoefend werd.

Aan den arbeid kleefde een smet. Niet weinig verschilt daarvan de hedendaagsche toestand. Ook hierin schijnt, dus merkt Kübel op ³⁾, weder uit te komen, dat in het menschelijk leven de slinger gemeenlijk even ver aan gene zijde van het middenpunt uitwijkt, als hij te voren aan deze zijde kwam. Werd te voren minachtend op den arbeid neergezien, thans wordt hij niet zelden op buitengewone wijze verheerlijkt, wat, in verband met het misbruik, van de woorden *arbeid* en *arbeider* gemaakt, tot bedenkelijke gevolgen leiden, kan. Even goed als de aanzienlijke trots op zijn wapenschild is, kan het in lager stand de vrouw op haar waschtobbe zijn. Daarin, dat zij de handen in het warme zeepsop steekt,

¹⁾ Lacombe, *La famille dans la société romaine*, bl. 292, meent, dat de Romeinen minstens 4 maal meer slaven hadden, dan wij heden ten dage dienstboden hebben. Een welgesteld burger had zeker 10 slaven. De Keizer had er 1500 à 2000. Het aantal nam steeds toe. Kort na het begin onzer jaartelling wordt het op 2/3 van de mannelijke bevolking geschat. Zie Max Wandl., t. a. p., bl. 8.

²⁾ T. a. p., bl. 37.

³⁾ T. a. p. bl., 61 en volg.